



## РЕЗЮМЕ

Гендерно зумовлене насильство вважається одним із найпоширеніших порушень прав людини та через нього непропорційно потерпають жінки й дівчата. В Україні випадки гендерно зумовленого насильства (ГЗН), насильства з боку інтимного партнера (НІП), домашнього (ДН) і сексуального насильства (СН) є доволі поширеними. Загальна кількість зареєстрованих випадків такого насильства зростає, а ситуація додатково ускладнюється конфліктом на Сході України та пандемією COVID-19.

- Соціально-культурні бар'єри, загально поширені шаблони поведінки та ставлення до ГЗН повинні бути трансформовані шляхом підвищення рівня обізнаності населення й фахівців та включення гендерної перспективи.
- Ефективна профілактика та боротьба з ГЗН, НІП, ДН і СН вимагають наявності національних програм та планів дій, які б забезпечували стійкий та багатогалузевий підхід, що ґрунтується на дотриманні прав людини.
- Потрібно створювати та посилювати консультативні та координаційні ради з питань реагування на ГЗН для сприяння залученню громадян, розробці та впровадженню відповідних стратегій і політик, забезпеченню прозорого моніторингу й оцінювання.
- Ефективне формування політики і реагування повинні бути інклюзивними та залучати всіх дотичних носіїв прав, повноважень та обов'язків.
- Необхідне покращувати якість збору даних та звітування, забезпечення конфіденційності та права на приватність, а також гармонізувати наявні методики збору та подання даних на підставі чітко визначеної й невластивої термінології.
- Необхідно покращити координацію дій усіх зацікавлених сторін і узгодити її із зобов'язанням органів державної влади регулярно контролювати прогрес та переглядати законодавство й політику щодо ГЗН/НІП/ДН/СН.
- Органи державної влади потребують нарощення спроможності: тренінгів, наявності кваліфікованого персоналу, технічної і експертної допомоги, фінансових і організаційних ресурсів.
- Необхідно посилити законодавчу та інституційну базу відповідно до міжнародних конвенцій, стандартів та передової практики.
- Конфіденційні, неосудливі, легкодоступні механізми звернення за допомогою мають бути доступні на всій території України, включно з районами, що постраждали від конфлікту.
- Всі постраждалі від ГЗН повинні мати законні повноваження та бути поінформованими про свої права та наявні системи підтримки.

## ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД

Загалом бракує даних про проблеми, пов'язані з ГЗН/НІП/ДН та СН, а відповідні власники даних застосовують різні методології збору та звітності. Утім навіть наявні показники свідчать про значне поширення інцидентів насильства в Україні й демонструють тенденцію до їх зростання. 115'000 скарг і повідомлень про домашнє насильство було зафіксовано Національною поліцією у 2018 році, у 2019 році їх кількість зросла майже на чверть, а у 2020 році – на 50%. Майже 80% із них було подано жінками; переважна більшість жертв постраждала від повторних випадків насильства з боку своїх колишніх або теперішніх інтимних партнерів. Конфлікт на Сході України загострив проблеми з ГЗН, збільшивши кількість випадків жорстокого насильства. Жінки та дівчата вважають, що піддаються підвищеному ризику СН на пунктах пропуску в'їзду-виїзду та через вищу військову присутність у окремих житлових районах.





Конфлікт призвів до порушення системи підтримки сім'ї та суттєво знизив здатність чоловіків виконувати свої традиційні гендерні ролі, що призвело до сплеску негативних механізмів переживання ними наслідків ситуації.

Жінки та дівчата стикаються не лише з ризиком ГЗН, але й з пов'язаними з цим негативними результатами для здоров'я, психологічними стресами та травмами, що часто мають довгострокові наслідки. ГЗН перешкоджає та відштовхує від роботи, і несе значні економічні витрати, які, за оцінками, перевищують 200 мільйонів доларів США на рік в Україні і яких переважно зазнають ті, хто пережив подібне насильство.

ГЗН, НІП, ДН та СН вкорінюються в історично нерівних відносинах влади між жінками та чоловіками, тісно пов'язані з гендерною дискримінацією, економічною вразливістю жінок та їх підпорядкованим становищем в ієрархії сімейних відносин. Попри поступову зміну ґендерних норм серед молодих людей, українські чоловіки все ще демонструють відносно високий рівень толерантності до емоційного, економічного та фізичного домашнього насильства. Безробіття, обмежений доступ до засобів для існування, зловживання наркотичними речовинами й азартні ігри, а зараз ще й карантинні заходи, пов'язані з COVID-19, ще більше сприяють поширенню інцидентів насильства.

Постраждалі подають скарги лише в 15% від усіх випадків. Культура замовчування, відчуття безкарності, відсутність конфіденційності, сприйняття насильства з боку інтимних партнерів як приватної справи, віра у власну здатність впоратися з ситуацією, середній вищий соціальний статус чоловіків, страх перед повторним жорстоким поведінням особи, а також стигматизація й осуд громадськості змушують жертв не звертатися за допомогою. Шляхи звернення про допомогу часто порушені або взагалі не існують. Рівень довіри до правоохоронних органів і органів влади ще досить низький. Існує лише обмежений доступ до безпечних місць, медичної та психологічної підтримки й правосуддя для постраждалих. Водночас, органи влади мають незначні можливості притягнути кривдників до відповідальності, а також консультувати та сприяти реінтеграції з метою запобігання повторним інцидентам. Багато жінок і дівчат не знають про свої права та наявність служб підтримки.

У постраждалих від конфлікту регіонах робота правоохоронних органів і служб підтримки суттєво ускладнилася, а військовослужбовцям та цивільному населенню після повернення із зони конфлікту бракує послуг реабілітації. Більше 30% жінок, чії партнери брали участь у збройному конфлікті на сході України, зазнали фізичного або сексуального насильства. Україна на національному рівні визнала реагування та запобігання ГЗН/НІП/ДН та СН пріоритетною проблемою. У 2020 році Україна стала членом «Партнерства Біарріц»; та набрав чинності Указ Президента «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства». Удосконалення законодавства розширило коло постраждалих осіб та перелік суб'єктів, які беруть участь у запобіганні ДН та боротьбі з ним, передбачено створення загальних та спеціалізованих служб підтримки жертв і постраждалих. ДН було криміналізовано в 2019 році. Україна також підписала Стамбульську конвенцію, яка, проте, залишається нератифікованою.

## ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Загальна декларація прав людини та широкий спектр прийнятих у подальшому міжнародних пактів і конвенцій закріплюють універсальне застосування як до жінок, так і до чоловіків прав та принципів рівності, безпеки, свободи, недоторканності й гідності всіх людей. Запобігання ГЗН є трансформаційним, воно приносить користь окремим людям, сім'ям, громадам і суспільству в цілому та пришвидшує досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР). Насамперед запобігання ГЗН має вирішальне значення для досягнення ґендерної рівності та





розширення прав і можливостей жінок і дівчат (ЦСР 5). Також це є критичним для покращення здоров'я жінок і дітей та добробуту родин (ЦСР 4) та для поліпшення рівня освіти (ЦСР 4). Унаслідок такого запобігання буде зменшено нерівність (ЦСР 10), покращено економічну продуктивність і зростання (ЦСР 8) та здійснено сприяння миру та справедливості (ЦСР 16).

### ПОЛІТИЧНІ МІРКУВАННЯ

- Для ефективного реагування на ГЗН/НІП/ДН/СН необхідний як Національний план дій щодо гендерної рівності, так і Програма та План дій щодо запобігання та реагування на такі види насильства, що ґрунтуються на принципах дотримання прав людини. Такі документи повинні забезпечити стійкий підхід національного, регіонального та місцевого самоврядування, а також законодавчої та судової влади на шляху до політики нульової толерантності на всіх рівнях.
- Потрібно створити й посилити (де вони є) регіональні консультативні та координаційні ради, а також партнерства із запобігання та пом'якшення ситуації, пов'язаної з ГЗН, що долучали би правозахисні організації, місцеві НУО/ОГС, жіночі організації та громадських активістів, а де це можливо, в ідеалі, бізнес-організації та профспілки.
- Особливу увагу потрібно приділити вразливим групам, зокрема людям з інвалідністю, жінкам та дівчатам, які стикаються з різними формами дискримінації, людям похилого віку, одноосібним домогосподарствам, зокрема з дітьми, меншинам, особам, які живуть в умовах бідності, особам, які перебувають у закритих закладах, внутрішньо переміщеним особам (ВПО), які постраждали від конфлікту, шукачам притулку та біженцям, а також репатріантам та постійним мешканцям непідконтрольних уряду України територій.
- Необхідне покращити якість збору даних та звітування, забезпечення конфіденційності та права на приватність, та включення інформації про гендерні норми, чоловічу ідентичність, стереотипи маскулінності та прийнятності насильства. Міністерство соціальної політики, Міністерство внутрішніх справ, Генеральна прокуратура та судова система повинні узгодити свою методику збору та подання даних із чітко визначеною та не взаємозамінною термінологією.
- Необхідно посилити законодавчу та інституційну базу. Це включає, зокрема, ратифікацію Стамбульської конвенції, визначення сексуального домагання, передбачене у статті 1 Закону України №2866-IV «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків» для охоплення горизонтальних та вертикальних сексуальних домагань, а також ратифікацію Конвенції про насильство та домагання, 2019 року (№190) для вирішення проблеми, ГЗН, пов'язаного з роботою, та взаємозв'язку між ДН та доступом до гідної роботи.
- Координацію роботи тих, кому призначили такі обов'язки, потрібно здійснювати відповідно до Постанови Кабінету Міністрів № 658 від 22.08.2018 року та іншого відповідного законодавства. Така координація повинна бути пов'язана із зобов'язанням органів влади регулярно контролювати прогрес і перевіряти ефективність законів та політики.
- Конфіденційні, неосудливі механізми звернення за допомогою для постраждалих, у тому числі тих, що перебувають у районах конфлікту, повинні бути легко доступними. Це надзвичайно важливо для ефективного реагування на ГЗН в умовах децентралізації та законодавчих змін у сфері надання соціальних послуг задля зменшення подальшої травматизації та віктимізації.





- Механізми звернення за допомогою для постраждалих повинні включати оперативні «гарячі лінії», безпечні та дистанційно доступні механізми підтримки та звітування, забезпечення безпечних місць для постраждалих від ГЗН (зокрема, сексуального ГЗН) та осіб, що перебувають у групі ризику, медичну допомогу, яку надають лікарі із відповідною підготовкою та рекомендаціями, притулки та соціальне житло, медичні послуги, включаючи щодо сексуального та репродуктивного здоров'я, спеціалізоване консультування, служби психологічної підтримки, довгострокову реабілітацію та підтримку засобів до існування.
- Постраждалі повинні володіти законними повноваження шляхом поінформованості про свої права, правові процедури та наявні механізми захисту. Вони повинні мати доступ до своєчасної державної безоплатної правової допомоги, відшкодування збитків, механізмів вирішення спорів, що спричиняють насильство, та доступу до правосуддя, що ґрунтується на принципах дотримання прав людини та орієнтоване на постраждалих, що покладає тягар доведення на відповідачів у цивільних справах.
- Жінки, чоловіки, дівчата та хлопці повинні бути краще поінформовані про наявні служби підтримки, включаючи способи виходу/повторного виходу на ринок праці, де це можливо, за допомогою легкодоступних веб-сайтів і довгострокових інформаційних кампаній, які також охоплюють осіб з обмеженим або взагалі відсутнім доступом до Інтернету.
- Потрібно зробити доступними та вдосконалити служби роботи з кривдниками та механізми реабілітації військовослужбовців і цивільного населення після повернення із зони конфлікту.
- Міністерство оборони та Міністерство внутрішніх справ повинні забезпечити навчання персоналу та курсантів з питань сексуальної експлуатації та жорстокого поводження та застосовувати підхід нульової толерантності до підпорядкованих осіб, які скоюють злочини сексуального характеру.
- Відповідні державні органи та інші зацікавлені особи потребують нарощування спроможностей у вигляді кваліфікованого персоналу, включаючи навчання спеціалістів першого реагування та правоохоронних органів, що полегшує раннє виявлення та втручання, й фінансових ресурсів для того, щоб вони могли виконувати свою основну роль у впровадженні та моніторингу політики й правової бази щодо ГЗН/ПІН/ДН/СН.
- Необхідні чітко направлені, довгострокові інформаційно-просвітницькі кампанії, орієнтовані як на власників прав, так і на носіїв обов'язків, задля сприяння ґендерній рівності в усьому суспільстві та державних установах, ліквідації дискримінаційних політик та практик, дискримінаційних переконань та негативних наслідків соціально побудованих гендерних ролей, а також просування позицій та практик нульової толерантності до насильства.
- Інформацію про гендерну рівність та насильство щодо жінок та дівчат потрібно включити в систему освіти й навчальні програми для вчителів та інших освітян. Це має доповнюватися інформаційними заходами, що проводяться на базі громад, які б заохочували суспільну реакцію на випадки ГЗН, та заходами, спрямованими на розширення можливостей жінок та дівчат.
- ГЗН слід враховувати в політиці економічного розвитку. Наприклад, політика земельної реформи стосовно контролю над виробничими ресурсами, в даному випадку доступу до сільськогосподарських угідь, є однією з причин посилення насильства.

